

Danica Piršl,

Nenad Živanović,

Nebojša Randjelović

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Niš

NAUČNO - STRUČNI DISKURS ENGLESKOG JEZIKA U REGISTRU SPORTA

UVOD

Naglašeno zanimanje za akademski diskurs ne samo u lingvistici i stilistici nego i u nauci o književnosti i naratologiji, svakako je pokazatelj promena u deskripciji, tumačenju i interpretaciji takvog diskursa. Naime, dok u okviru tradicionalne funkcionalne stilistike preovladava termin *naučni stil* (Tošović 2002, Katnić Bakaršić 2001), u okviru diskursne stilistike ili drugih diskursno utemeljenih lingvističkih (npr. diskurs analiza, diskursne studije i sl.) danas je najčešće u upotrebi termin *akademski diskurs* (Kovačević, Badurina 2001).

Jasno je da je akademski diskurs znatno širi pojam od naučnog stila, koji se može smatrati samo jednim njegovim aspektom. Sam termin diskurs ovde shvatamo i u strogo lingvističkom smislu, kao *jezik u upotrebi* (language-in-use), ali i u širem, sociološkom smislu, kao »interpersonalnu aktivnost čija je forma determinisana njenom socijalnom svrhom« (Leech, Short 1981: 209), pa sve do poststrukturalnog shvatanja prema kome su diskursi mreže konvencije, znanja i prakse koje determinišu čovekovu percepciju »stvarnosti«, ali i njegovo ponašanje.

Osnovica za proučavanje je diskursna stilistika, naročito modeli kritičke lingvistike,

odnosno stilistike, kao i retorika nauke. Izuzetno je zanimljivo pitanje **retoričkih strategija** akademskog diskursa: taj diskurs s pravom se smatra oksimoronskim u svojoj srži jer kombinuje utopijski zahtev za opisom i spoznajom realnosti sa ograničenim dijapazonom jezičko-stilskih sredstava koja su mu na raspolaganju (Gross 1996: 17).

U akademskom diskursu postoji strategija **okvira** naučnih tekstova, pod čim se podrazumeva čitav niz formalnih sredstava koja su u funkciji preciznosti i logičnosti, te tipiziranosti naučnih tekstova, ali istovremeno služe kao signal ozbiljnosti i akademske prirode teksta, odnosno njegov autoreferencijalni signal (spisak literature, izvori, citati, sažeci, ključne reči i sl., u pisanim žanrovima, grafikoni, sheme, ilustracije).

Okvir zapravo čini naučni stil prepoznatljivim i već na prvi pogled različitim od ostalih tipova diskursa, a ujedno je i način pomoću kojeg akademski diskurs izražava svoju samosvest i autoritet. **Retorički obrasci** različiti su u različitim naukama, ali kompozicija naučnih tekstova često pokazuje ustaljenu strukturu, koja je i sama na izvestan način deo ovoga okvira; to potvrđuju i neka istraživanja strukture uvoda članka po karakterističnim »retoričkim koracima« (Gunnarsson 1997: 306).

Druga je retorička strategija **stvaranje utiska objektivnosti, istinitosti** (otuda bezlične konstrukcije, pasiv, tipične fraze, prividno odsustvo emocionalno-ekspre-

sivne markiranosti), dok se u suštini sve vreme odvija borba za prihvatanje tumačenja koje naučnik daje. Pasivna forma izlaganja naglašava kontrast u odnosu na dubinsku semantičku strukturu teksta, gde se stvara utisak da je »jedini pravi agens sama priroda« (Gross 1996: 17).

Kritička lingvistika i stilistika zastupaju stav prema kojem nema apsolutno objektivne pozicije samoga naučnika jer se u istraživanje nužno unose vlastite socio-kulturne, kognitivne i ideološke sheme. Na izvestan način upotreba prvoga lica množine, odnosno zamenice *mi* (*nos modestiae*) u naučnom diskursu zapravo postaje *topos afektirane skromnosti*, dok po analogiji s tim bezlične konstrukcije možemo nazvati *toposom afektirane objektivnosti*.

Jedna od danas aktivnih retoričkih strategija jeste i **personifikacija predmeta istraživanja ili naučnog teksta** »Stoga nauka nikad ne sme zaboraviti da ona samo registruje određeno stanje« (Bourdieu 1992: 119.) To je način da se pomoću stilске figure personifikacije zapravo pokuša sugerisati objektivnost određenog teksta prenošenjem autorizacije tvrdnji sa pisca teksta na sam tekst. Drugim rečima, i ovo je jedna od retoričko-stilskih strategija koje imaju za cilj stvaranje utiska objektivnosti, gotovo autonomnosti i samodovoljnosti naučnog diskursa, a ujedno naglašavaju autoritet i moć akademskog diskursa. Bitno je naglasiti da je u svim ovim slučajevima funkcija strategije personifikacije persuzivna, argumentativna, a ne ornamentalna.

Akademski diskurs sadrži neke **trope i figure**. Ako izuzmemo metaforu, čija je funkcija izrazito kognitivna i heuristička, u naučnim diskusijama, predavanjima, prikazima ili neformalnim razgovorima o pitanjima nauke zastupljene su hiperbole i litote, ironija i kontrast, gradacija i paradoks, a u funkciji su argumentacije i uveravanja. Na problem objektivnosti/subjektivnosti, odnosno prisustva/odsustva retoričko-stilskih strategija u akademskom diskursu nadovezuje se i pitanje posebnog statusa akademskog diskursa u društvu. Zbog toga akademski diskurs obiluje strogim pravilima, shematiziranošću, predvidljivošću struktura, a svi oni koji pokušavaju ući u zajednicu naučnika moraju pre svega usvojiti taj stil i njegova pravila.

Retoričke strategije akademskog diskursa stoga su usmerene i na **čuvanje učesnika na njihovim mestima, tj. na očuvanje postojećih pozicija i odnosa**. Istovremeno, kritički lingvisti pokušavaju konstruisati drugačiji akademski diskurs, koji će biti zasnovan na borbi za emancipaciju pojedinca, za pravo na svoje »ja« u nauci, bez obezličavanja. Ilustracija za ovo jeste istraživanje nekih oblika akademskog diskursa koji su manje formalni, a predstavljaju kombinaciju pismenoga i usmenoga izlaganja. Tako se proučava stil kolokvijuma, odnosno sednice neke katedre (Tracy 1997). Dobijeni rezultati relevantni su i za mnoge druge slične žanrove unutar akademskog diskursa (npr. za sednice naučnih veća, za konferencije, okrugle stolove i sl.).

U skladu sa angažovanošću koju proklamuju diskursne studije kao disciplina, Robert de Beaugrande naglašava dve važne činjenice: prvo nauka, poseduje moć – »moć da kaže šta će biti 'istine', ko ih ima pravo postaviti i odlučiti šta one znače, i ko ima pravo da ih uči i gde«; drugo, nauka poseduje i odgovornost – »da

li će se znanje i moć deliti ili nagomilavati na jednom mestu« (1997: 43).

U ovom kontekstu zanimljiva je tvrdnja kritičke stilistike da živimo u burnom, neurednom svetu diskursa koji se međusobno bore za dominaciju, te **da nema nevinog izbora diskursa**. Ovo bi značilo da nije svejedno za kakav se stil opredeljuje član akademske zajednice u svojim interakcijama sa akademskom zajednicom, te da nijedan jezičko-stilski izbor nije nevažan.

Poststrukturalna stilistika smatra da je naracija zastupljena i u akademskom diskursu, što ga tako na prvi pogled neočekivano povezuje i sa književno-umetničkim diskursom (Katnić Bakaršić 2001: 281). Naučnici pokušavaju opisati realnost, ali oni pre svega proizvode tekstove, odnosno pričaju priče. Nisu zato slučajni ni naslovi naučnih članaka koji imaju elemente literarnog diskursa poput de Beaugrandeovoga teksta *Priča o diskursnim studijama* (1997) ili naslova poglavlja u knjizi A. Grossa (1996) *Bajka o DNA* i *Socijalna drama DNA*.

Vidi se da je proces i reverzibilan, da se odvija u oba smera jer i nauka preuzima pojmove uobičajene za književnost, svesno prihvatajući narativni legitimitet akademskog diskursa. Ipak, postoji jedna krucijalna razlika između priče u nauci i u beletristici: u nauci nikada nije u prvom planu estetska funkcija. Priča tu ima pre svega argumentativnu i spoznajnu funkciju jer je **cilj ubediti akademsku zajednicu u validnost ponuđenih teorija ili praktičnih rezultata** – jednostavno, »u nauci lepota nije dovoljna« (Gross 1996: 5).

Ceo jedan zasebni tip akademskog diskursa, koji je na neki način njegov deo, ali je sa druge strane i izdvojen od njega jer predstavlja istovremeno pogled spolja i pogled iznutra jeste *meta-akademski diskurs* jer mu je predmet proučavanja akademski diskurs, čiji je i sam deo. Takva dvostruka pozicija svih meta-akademskih tekstova predstavlja još jedan u nizu izazova nagoveštenih naslovom ovoga rada. Stilistička interpretacija nekoga nelingvističkog teksta, npr. biološkog ili sportskog, delimično je unutarnje pozicionirana jer je u oba slučaja reč o nauci, ali je i spoljnje određena jer je reč o drugoj naučnoj disciplini.

Pojam žanra i registra

Smeštajući naš rad u okvir funkcionalne stilistike i akademskog diskursa moramo razjasniti i pojam žanra i registra jer analiziramo naučne radove i stručnu literaturu kao žanr, a analizirani korpus obuhvata registar sportskog jezika.

Mauranen (1993:10) naglašava da je pojam registar, mnogo više nego pojam žanr, bio zastupljen u razmatranjima sistemske lingvistike. Tako, ona navodi primer da Halidej (Halliday, 1978), uopšte ne definiše žanr, ali često koristi izraz "žanrovska struktura" Međutim, drugi predstavnici sistemske lingvistike, Martin (1985), Kotir (Couture, 1986) i Ventola (1987) razgraničavaju ova dva pojma u posebne entitete, tako što **žanrove sagledavaju kao celovite tekstove, a registre povezuju sa lingvističkim izborima uslovljenim žanrovskom strukturom tekstova**.

Martin (1985) ističe da se žanrovi realizuju kroz registre, a registri se realizuju kroz jezik. Kotir (Couture, 1986: 80-2) smatra da **lingvističke crte tipične za određenu komunikativnu situaciju**, čine registar, a ne žanr. Dalje, on kaže da registri ograničavaju i utiču na izbor leksičkih jedinica i sintaksičkih formi, (nameću ograničenja na

nivou vokabulara i sintakse), dok žanrovi utiču na izbor diskursnih celina u celokupnom tekstu.

Naš se rad posebno bavio diskursnim celinama odnosno rasporedom i zastupljenošću tih celina u naučnoistraživačkim radovima i udžbeničkoj literaturi u oblasti sporta i sportu srodnih disciplina. Na taj način otkrili smo žanrovsku strukturu sportskih tekstova što je bio naš prvi cilj rada. Drugi cilj ili nivo analize obuhvatao je lingvistički izbor autora naučnoistraživačkih radova i većih celina kao što su knjige odnosno udžbenici.

Sveilz je posebno važan autor jer smo analizirali retoričke celine i njihovu funkciju u odnosu na tekst koristeći njegov model analize žanra i registra. Sveilz (Swales, 1990: 41) smatra da je koncept "žanra" još uvek nerado prihvaćen u lingvistici dok je koncept "registra" dobro utvrđen i predstavlja ključni koncept u lingvistici.

Pored Džona Sveilza (Swales, 1981, 1990.) analizom žanra bave se i Berkenkotter i Hakin (Berkenkotter and Huckin, 1993) a primenu analize žanra u svrhe kontrastivne retorike opisao je M. Renolds (M. Reynolds, 1994). Pa ipak najpoznatiju studiju o žanru daje Džon Sveilz (John Swales) u svojoj knjizi: *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*, iz 1990 god. u kojoj postavlja **komunikativne ciljeve** koje određena diskursna zajednica utvrđuje.

Prema Sveilzu, naučno-istraživački radovi, naučne prezentacije, zahtevi za stipendiranje naučno-istraživačkih projekata, (grant proposals), udžbenici, itd., primeri su različitih žanrova. Oni imaju različite komunikativne ciljeve, pa su im i shematske strukture različite.

Sveilz 1981 god. u knjizi: *Aspects of Attitude Introductions. ESP Research Reports*, pokušava da pronikne u suštinu funkcionisanja uvodnog dela naučno-istraživačkog rada. Tako Sveilz utvrđuje četiri konstitutivna dela, koje on naziva "koracima" (*moves*). Naziv *moves* upućuje na retoričku funkciju koju oni imaju u odnosu na uvodni deo naučno-istraživačkog rada pa **"koraci", označavaju prepoznatljive celine koje imaju zadatak da ostvare cilj koji autor postavlja.**

Sveilz razlikuje četiri "koraka", 1-2-3-4, u uvodnom delu naučnih radova a to su: 1)uvođenje u problematiku ("introducing the field"), 2)davanje podataka o prethodnom istraživanju ("reporting previous research"), 3)priprema za predstavljanje sadašnjeg istraživanja ("preparing for present research"), 4)predstavljanje sadašnjeg istraživanja ("introducing present research").

Navedene "korake" Sveilz smatra elementima koji karakterišu sve tekstove utvrđenog žanra, te ih zato smatra tipičnim, i obaveznim delovima dobro napisanog uvodnog dela naučno-istraživačkih radova. Sveilz je ispitao ukupno 48 naučno-istraživačkih radova i to 16 iz prirodno-matematičkih nauka, 16 iz društvenih i 16 iz medicinskih nauka. Svoju početnu analizu iz 1981. god. Sveilz razrađuje u knjizi iz 1990. god, i pored dopune analize uvodnih delova naučno-istraživačkih radova, analizira i one delove koji se najčešće nazivaju "Postupak" ili "Metod/e istraživanja" ("Methods") i dela "Diskusija i Zaključci" ("Discussions and Conclusions").

U knjizi iz 1990. Sveilz revidira četiri "koraka" koje je uočio u uvodnim delovima naučno-istraživačkih članaka, i razvija šemu od tri koraka, koju naziva "Kreiranje

istraživačkog prostora" koja se popularno zove "CARS" po početnim slovima engleskog naziva "Create a Research Space". Ta tri "koraka" imaju slikovite nazive: 1) utvrđivanje teritorije, ("establish a territory"), 2) utvrđivanje pozicije ("establish a niche"), 3) zauzimanje pozicije ("occupy the niche").

Naše istraživanje naučno-stručnog diskursa engleskog jezika u registru sporta je pokazalo da:

1. **Naučnoistraživački radovi u oblasti sporta imaju svoju makro i mikro generičku strukturu pa se tako svrstavaju u zasebni podžanr,**
2. **Udžbenička literatura u oblasti sporta ima svoju generičku strukturu koje se razlikuje od strukture pisanja naučnih radova iz iste oblasti pa je stoga to takodje zasebni podžanr,**
3. **I naučni radovi i udžbenici u oblasti sporta se razlikuju od ostalih tipova naučnih radova na primer u oblasti medicine, hemije, prirodnih nauka,**
4. **Distribucija i sastav retoričkih funkcija sportskih tekstova se razlikuju u odnosu na tekstove drugih struka,**
5. **Lingvističke jedinice ili markeri naučnih radova u oblasti sporta se razlikuju od lingvističke strukture tekstova iz drugih struka,**
6. **Metadiskursne jedinice ili markeri imaju specifičnu distribuciju, frekvenciju i sintaksički i semantički opis u tekstovima naučnih radova u oblasti sporta.**

ZAKLJUČAK

Jezik sporta odnosno naučni stil pisanja u registru sporta ima svoj status koji želimo da naglasimo jer parcijalno sagledavanje npr. samo terminologije sporta ne daje pravu sliku o bogatstvu jezika koji nije samo rezervisan za suvoparne sportske komentare ili izveštavanje u sportskim žurnalima. Ovaj žanr i u delu naučnih radova i u delu udžbenika nudi izazov istraživaču jer ima tako mnogo segmenata i u govornom i pisanom obliku koje treba obraditi i približiti čitalačkoj publici, prvenstveno članovima profesionalne diskursne zajednice koja izučava sport.

Ako anglosaksonska tradicija sve češće nudi lingvističke analize komentara utakmica ili konverzacijskih obrazaca sportista u svlačionicama onda nalazimo opravdanje za jednu obuhvatniju analizu naučnog stila pisanja na temu sport i fizičko vapijanje a koju do sada nismo pronašli ni u granicama naše zemlje ali ni u regionu. Da je potrebu za takvim istraživanjem kao i aktuelnost ove teme prepoznala i šira anglistička ali i sve ostale jezičke diskursne zajednice nagoveštava sve bogatija literatura iz oblasti retorike i akademskog diskursa vezanog za jezik sporta i sportskih nauka.

LITERATURA

- Clyne, M. (1987b): "Cultural differences in the organisation of academic texts". *Journal of Pragmatics*, Vol. 11,2.
- Clyne, M., & Hoeks, J., & Kreutz, H-J. (1988): "Cross-Cultural Responses to Academic Discourse Patterns". *Folia Linguistica*, 42 (1)

- Clyne, M. (1991): "The sociocultural dimension: the dilemma of the German-speaking scholar". In *H. Schoder: Subject-oriented texts. Language for Specific purposes & Text Theory*. Berlin: de Gruyter
- Coleman, H. (1991): "The Testing of "Appropriate Behaviour" in an Academic Context", in: *Socio-Cultural Issues in English for Academic Purposes*, ed. by: P. Adams, B. Heaton and P. Hovvarth, Mackmillan Publishers Limited, London and Basingstoke
- Connor, U., & J. Lauer (1985): "Understanding Persuasive Essay Writing: Linguistic/ Rhetorical Approach". *TEXT* 5,4.
- Connor, U. & J. Lauer (1988): "Cross-Cultural Variation in Persuasive Student Writing". In A.C. Purves, ed. *Writing Across Languages & Cultures: Issues in Contrastive Rhetoric*. London: Sage Publication.
- Connor, U. (1996): *Contrastive Rhetoric: cross-cultural aspects of second-language writing*, Cambridge: Cambridge University Press
- Corder, S. P. (1967): "The Significance of Learners' Errors", *International Review of Applied Linguistics* 5
- Couture, B., ed. (1986): *Functional Approaches to Writing. Research perspectives*. London: Frances Pinter
- Crismore, A. & Farnsworth, R. (1990): "Metadiscourse in popular and professional science discourse". In W. Nash (ed.) *The Writing Scholar*. Newbury Park, CA: Sage
- Crismore, A. R. Markkanen & M.S. Steffensen (1990): "Metadiscourse in Persuasive Writing: A Study of Texts Written by American and Finnish University Students". *Written Communication* 10, no1.
- Čmejrková, S. (1996): "Academic Writing in Czech and English". In Ventola, Mauranen (eds.): *Academic Writing: Introduction and Textual issues* (Pragmatics & Beyond: New Series 41), Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins
- Degenhart, E. & Takala (1988): "Developing a rating method for stylistic preference: a cross-cultural pilot study". In A.C. Purves (ed.): *Writing across languages & cultures. Issues in contrastive rhetoric*, Newbury park, CA: Sage
- Dikro, O., Todorov, C. (1987): *Enciklopedijski rečnik nauka o jeziku 7.*, Prosveta, Beograd
- van Dijk, T.A. (1977b): *Text and Context (Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse)*, Longman, New York.
- Dudley-Evans and Henderson (eds) (1990): "The Language of Economics: The Analysis of Economic Discourse". *ELT Documents* No 134. Hong Kong: Modern English Publication and the British Council
- Duszak, A. (1994): "Academic discourse and intellectual styles". *Journal of Pragmatics* 21, North-Holland
- Đorđević, R. (1987): *Uvod u kontrastiranje jezika*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- Egginton, W.G. (1987): "Written Academic Discourse in Korean: Implications for Effective Communication". In *Writing Across Languages: Analysis of 12 - Text*, ed. by U. Connor & R.B. Kaplan, Reading, MA: Addison- Wesley

- Fahnestock, J. (1986): "Accommodating science: The rhetorical life of scientific facts". *Written Communication*, 3(3).
- Fillmore, C. (1981): " Pragmatics in the Discription of Discourse", in *Radical Pragmatics*, ed. by: P.Cole, Academic Press, Nevv York.
- Fishman, J.(1972): *The Sociology of Language: an interdisciplinary social science approach to language and society*, Newbary House Pub.

SUMMARY

Rhetorics is in the lime light again because the orator is attracting the attention of the audience when creating texts using scientific style that noone could use before (E. Hinkel, 2002). It is almost compulsory to publish widely scientific articles and papers in English if the author claims to be accepted by his respective academic discourse community. Many an author has been diminished by the panel of scientific referees and reviewers who decide on the acceptability of the paper. This norm of publishing in English starts a race that is usually dictated by the anglosaxon norms of writing. That is why we have to find out the norms of writing so that they can be taught and transferred to our students.